

Forrásközlemény:

MJK JÓZSEF HUSZÁRÖRNAGY HAGYATÉKA

– Németh Csaba –

Összeírási jegyző könyv

Mely Poeltenberg tábornok úr rendeletére tartatott bizottmány előtt folyó hó 18-án Choleraóban meghalt Mjk József 9-ik számú huszár ezredbeli őrnagy hátrahagyott s nála talált ingó vagyoni felett felvétellett, úgy mint:

sorszám	forint	xr. ¹
1-ör 107, azaz száz hét darab magyar ² tizes 1070 ft. pp.	1070	
2-or 25, azaz huszonöt darab magyar ötös 125 fpp.	125	
3-or 22, azaz huszonkét darab magyar kettős 44 fpp.	44	
4-er 370, azaz háromszázhetven darab magyar 30 xros. 185.	185	
5-ör 102, azaz százkét darab magyar 15 xros 25 f. 30 k.	25	30
6-or 5, azaz öt darab magyar 1 ftos - 5 ft.	5	
7-er 15, azaz tizenöt darab osztrák 2 ftos 30 ft.	30	
8-or 1, azaz egy darab osztrák kincstári 10-es utalvány 10 ft.	10	
9-er 1, azaz egy darab osztrák egy ftos. 1.	1	
10-er 45, azaz negyven öt darab ezüst huszas 15 f.	15	
11. két darab 6 krajcáros ezüst 12 xr.		12
12. öt krajcár részben 2 x.pp.		2
13. 37, azaz harminczhét darab arany	37 d. arany	
14. Uchsztrich ³ ezredes nyugtatóványa 500 frol.		
15. egy pecsét gyűrű		
16. egy jegy gyűrű (arany)		
17. egy henger arany óra		
18. két pár ezüst inggomb		
19. egy szivar táska		
20. egy úti bőr táska ⁴		
21. egy pakfong ⁵ fésű		
22. két kard		

¹ a krajcár rövidítése

² Kossuth-bankó

³ Br. Úchritz Emil ezredes (1808-1886). *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848-1849. Bp., II. kiadás. 1987. 327.:Középbirtokos német főnemesi család sarja, felesége révén marcaltői birtokos. 1831-től szolgál a hadseregben. 1848. novemberétől a 12. (Nádor) huszárezred századosa, ugyanitt őrnagy, majd alezredes. 1849 február 1-től a feldunai hadtest, majd a Kmetty-hadosztály dandárparancsnoka, augusztustól a 3. hadtest lovashadosztályának parancsnoka.

⁴ nyakba akasztva hordták. Ebben tartották a hivatalos iratokat, a pénzt és ütközetek előtt az órát, gyűrűt is ebbe szokták elhelyezni: *Barczy Zsolt-Somogyi Győző*: A szabadságharc hadserege. Bp., 1988. 90.

⁵ kevebb nikkelt és több rezet tartalmazó alpakka

23. egy fejér gallér és egy fehér köpönyeg⁶
24. egy szürke posztó bunda
25. három pár sarkantyus csizma, egy fénymázás topány⁷
26. egy távcső bőr tokban
27. egy kézi úti táska
28. egy ágy pokrocz
29. egy fekete szarvas bőr nadrág
30. egy sárga szarvas bőr gatyá
31. egy fekete posztó bőrös nadrág
32. egy pizu (schlafroch)⁸ és egy othonka nadrág
33. egy tisztí csurapé⁹
34. egy téli újjas lajblí¹⁰
35. egy tisztí tokmány¹¹
36. egy lomoti¹² tarsoly
37. egy téli schval (?)
38. egy nyereg bunda¹³ arany paszomántal
39. egy nyereg bunda paszománt nélkül
40. egy movntli zsák¹⁴
41. kilencz kötet gyakorlati rendszabályok. Még egy s így tíz.
42. Gyra¹⁵ örnagy levele, melyben 500 ezüst forint adósságáról emlékezik
43. egy közönséges pecsét nyomó aranybol
44. egy téli kesztyü
45. egy pakoló pokrocz
46. egy egész ló takaró gyapjú szövetből
47. hat lópokrocz¹⁶
48. három kocsis ló szerszám
49. egy lóra való huszár nyereg¹⁷ szerszám kantárral s egyéb szükségessel
50. egy pár téli harisnya
51. egy vörös bőr levél tárcza
52. egy pakoló bőr zsák
53. egy ezüst kávé kanál
54. egy ezüst evő kanál
55. egy pár fachfong evő kés villa
56. egy ször tarisnyába mosdó és borotválkozó eszköz

⁶ bő, ujjatlan köpeny, melyet a nyakánál lehet összefogni. Összehajtva a nyereg előtt, a málhátaska fölött volt a helye: *Barczy-Somogyi* 44.; 235.

⁷ lakkcipő

⁸ hálóköntös

⁹ combig érő, prémezett huszártisztí ruhadarab. Azért szerették, mert a menténél ritkább zsinórzattal készült: *Kedves Gyula: A szabadságharc hadserege. I. A lovasság. Bp., 1992. 30.*

¹⁰ általában ujjatlan, vastag prémmel készült, mellényszerű ruhadarab

¹¹ általában derékon hordott késtartó tok, de itt tölténytáskát jelent: *Barczy-Somogyi* 241.

¹² kommodtarsoly: tábori tarsoly, mely himzés nélkül, vörös bőrből készült: *Barczy-Somogyi* 137.

¹³ piros posztócsikkal szegélyezett fekete báránybőrből készült. A nyeret ez fedte be: *Kedves* 32.

¹⁴ köpenyzsák: piros posztóból készült, a hátsó nyeregképa alá málházták. Nem a köpenyt, hanem a kézi szereket tartották benne: *Barczy-Somogyi* 235.

¹⁵ Adam Gyra lovag (1800-1852). *Bona* 1987. 165.: Vagyontalan, görög nemesi származású család tagja. Kilépett huszárfőhadnagyként állt be a honvédségbe. A 39. zászlóalj századosa, majd március 30-tól örnagy. 12 évi váfogságra ítélték, de 1850-ben amnesztiával szabadult.

¹⁶ a nyereg alatt négyzseresen összehajtva használták: *Kedves* 32.

¹⁷ favázás, bőrtülökés magyar nyereg: *Kedves* 32.

57. egy schepn.¹⁸ (tábori köt. jel)
 58. egy csomo arany széles sujtás
 59. két csomó kesztyü
 60. egy kapszli¹⁹ tartó
 61. öt selyem zsebkendő
 62. egy arany kardkötő
 63. egy tinta tartó
 64. tizennégy ing
 65. tizen egy gatya
 66. tizenöt pár harisnya
 67. négy nyári nadrág
 68. egy téli nadrág
 69. hat törülköző
 70. egy pár téli harisnya
 71. két tisztí spenczli²⁰
 72. Magyar ország térképe
 73. egy fekete schvall (?)
 74. két téli ing
 75. egy sárga szarvas bőr nadrág
 76. egy magyar kocsi vas tengelyü ponyva tetővel
 77. egy angol nyereg²¹ kantárral
 78. egy világos sárga, homlokán csillag hátulsó két lába kesely²² bélyeg nélküli 15 marok 1 hüvelynyi²³ magyar 7 éves paripa hátas kanca
 79. egy világos pej homlokán orrig nyúló fehér csillag, két első és hátulsó jobb lábára kesely, 8 éves, herélt hátsó ló^{III} bélyeggel
 80. két seregély szürke 14 marok három hüvely²⁴ kocsis lovak, 5 évesek, egyik jegy nélkül a másik jobb farán KI bélyeg és homlokán csillag -
 Ezek lévén a hátra hagyott ingó vagyoni, mellyekből úgymint a készpénz 1510 ft 44 xrbol
 levonván a temetési és egyéb kiadásokat 1510 ft. 44

Kiadások

a., pap és sirások díjja	9 ft -
b., koporsó ár	26 ft -
c., virrasztok jutalmi díjja	12 ft 30 x.
d., ágybeli megtérítés	24 ft -
e., magány szolgájának hűsége jutalmául és ordinánczának ²⁵	60 ft -
	10 ft -
f., ápolónak	3 ft -
összesen:	144 f. 30 x.

¹⁸ tisztí öv

¹⁹ gyutacs

²⁰ valószínűleg a tisztí egyenruhához tartozó spencert jelöli, amely a csurapéhoz hasonló, de annál rövidebb, pusztán derékig érő zekét jelentett: *Kedves* 30.

²¹ angol nyergen általában a gyalogság lovasított tisztjei (törzstisztek és segéd-tisztek) lovagoltak: *Barczy-Somogyi* 231.

²² fehér szőrü

²³ 160,4 cm magas

²⁴ 155,1 cm magas

²⁵ küldönc, itt segéd-tiszteket is jelenthet

azaz egy száz negyven négy ft. 30 xrt ezüstben levonván maradt készpénzben egy ezer három száz hatvan hat ft. 14 xr. - 1366ft 14 x.
és harminczhét darab -

Kelt Sarkad Augustus 20-án 849.

Ensel Kálmán
főhadbíró

Zámbelly Lajos
ezredes

Berzáczy Antal
százados

Hadtörténeti Levéltár 1848-49. 43/413 a.

Miről árulkodik forrásunk ?

A helyszín

Hogyan kerültek Sarkadra a honvédsereg tisztjei ?

1849. augusztus 13-án, Világosnál csak a honvédség legénységi állományával tették le a fegyvert a cári csapatok. A tisztiek megtarthatták oldalfevereiket és ingóságait. *Rüdeger tábornok*, a III. orosz hadtest parancsnoka megígérte foglyainak, hogy Nagyváradra, a hadseregpáncsnokságra kísérteti őket. *Görgei Artúr* tábornokon és közvetlen kíséretén kívül azonban, akiket előre küldött, más nem érkezett meg *Paszkevic*s tábornagy elé. A mintegy 1400 főnyi honvédtisztet Szalontánál augusztus 16-án letérítették a Nagyvárad-Arad közötti útról. Ideiglenesen Sarkad és Kötögyán között állítottak fel egy nagy fogolytábor a számukra, de a honvédsereg vezetői közül többen Sarkadon kaptak szállást, köztük a forrásunkban szereplő katonatisztek is.²⁶

Az egyik résztvevő, *Degré Alajos*, a 16. (Károlyi) huszárezred századosa a következőképpen számolt be az egyre elszomorítóbb képet mutató állapotokról: "Sarkad gróf Almásy Dénes birtoka volt, ő pedig ezredünkél szolgált, tehát gondoskodott, hogy tisztársai s a legénység leginkább az ő jószágán, lehetőleg jól legyenek ellátva. Egy nagy udvart, mely körös körül juhaklokkal volt szegélyezve, kitakarított s ide szállásoltattunk, vihar és rossz idő ellen menedéket adtak a juhaklok. Igen meg voltunk elégedve a berendezéssel. Élelmi tekintetben is juhokat, ökröket juttatott az ezred számára... Negyednap aztán igen borzalmas meglepetésben részesültünk. Az epemirigy (kolera)-járvány nagy mérveket öltött; hát azokból a juhaklokból környes-körül kórházat csináltak, mi meg a közepén voltunk. Egész nap láttuk becipelni a betegeket, s elhurcolni a holtakat; láttuk a haldoklókat kívánszorogni, összeesni és meghalni."²⁷

Sarkadon és környékén már június óta szedte áldozatait a kolera, s a járvány egyre nagyobb méreteket öltött a nyár folyamán.²⁸ A foglyok egészségtelen elhelyezési körülményei csak siettették a járvány terjedését, melynek főhősünk is áldozatául esett.

---

²⁶ *Görgey Artúr*: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. II. kötet. Bp., 1988. 430-432.

²⁷ *Degré Alajos*: Visszaemlékezéseim. Szerk.: Ugrin Aranka. Bp., 1983. 285-286.

²⁸ a sarkadi református egyház halotti anyakönyve: júniusban 19, júliusban 97, augusztusban 89 fő hunyt el kolerában. Augusztusban például 53 férfi holttestét anyakönyvezték.

Az oroszok belátva, hogy Sarkad nem tudja élelmszerrel ellátni a tábornok, 12 tisztet jelöltek ki (mind a magyar seregből, mind a sajátjukból), s a környéket 12 részre felosztva, kiküldték őket, hogy a környező falvakból biztosítsák az élelem utánpótlását. Ennek ellenére egyikük beismerése szerint "az a terület, ahol el voltak helyezve /a foglyok/, fokozatosan temetővé alakult át. Az eltakarítatlanul ott maradt szemét, a kétnapos szakadatlan eső, a hideg éjszakákkal váltakozó forró nappalok és a sovány koszt a kolera nagymértékű elterjedésének okozóivá váltak, úgyhogy naponta közel harmincan haltak meg... Az a veszély fenyegetett, hogy ez a szerencsétlen helyzet lázadásra ad alkalmat",²⁹ ezért intézkedtek a honvédtisztek Gyulára szállításáról.

2. A szereplők

Ki volt Mjk József őrnagy? Bár a honvédsereg tisztjeiről alapos és kimerítő részletes-gű munkák állnak rendelkezésünkre, az ő személyét illetően mégis van némi bizonytalanság.

Bona Gábor műveiben szerepel egy Mjk Karl³⁰ őrnagy, aki egy vagyontalan, osztrák eredetű nemesi család sarjaként 1812-ben, Nagyváradon született. 1830-tól közvitéztként, 1847 óta pedig a 9. számú, I. Miklós orosz cárról elnevezett huszárezredben alszázadosként teljesített szolgálatot. 1848 szeptemberétől részt vett a Jellačić elleni harcokban. Október elsejétől főszázados lett, s 1849 márciusától Görgei Artúr tábornok karsegéd-ként szolgált őrnagyi rangban. Májustól a honvédelmi minisztérium gyalogsági osztályán dolgozott. 1849. augusztus 18-án, Sarkadon kolerában hunyt el. Görgei kedvenc tábornoka, Leiningen szerint: "szelíd, jó ember és derék katona"³¹ volt. A keresztnévet leszámítva, a többi adat helytállónak tűnik, valószínűnek tartjuk, hogy róla lehet szó idézett forrásunkban. A nevek bizonytalanságát jól mutatja ugyanis egy másik, még esetleg szóbajóhető honvédtiszt esete: Bona egy Muck (Mick? Mück?) Karl (Ludvig)³² százados-ról is ír, aki ugyancsak Sarkadon hunyt el kolerában, 1849 augusztusában. A név bizonytalansága még megengedné a forrásunkban szereplő személlyel való azonosítást, azonban a rangfokozat sem egyezik, s a szerző itt egy olyan tiszt pályáját mutatja be, aki a szabadságharc kezdete óta a honvédsereg utászkaránál szolgált.

A 9. huszárezred egyébként már a pákozdi csatában is szerepelt, és túlnyomó többsége a Görgei-vezette feldunai (később VII. számú) hadtestben harcolta végig a szabadságharcot. Különösen kitűnt a február 28-i mezőkövesdi összecsapásban.³³ Lehet, hogy Mjk is az ebben tanúsított helytállásáért kapta az őrnagyi előléptetést.

Könnyebb helyzetben vagyunk a többi szereplővel kapcsolatban.

Ensel Kálmán³⁴ 1823. október 27-én Pesten született, s 1882-ben hunyt el. Nemesi származású, ismert ügyvéd volt. 1848. szeptember 20. óta hadnagyként a váci önkéntes

²⁹ Fjodor Vasziljevics Rüdiger gróf segédisztjének visszaemlékezése az 1849. évi magyarországi hadjáratra. In.: A magyarországi hadjárata. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1988. 546-550.

³⁰ Bona 1987. 248

³¹ Leiningen-Westerburg Károly naplója. In.: Az aradi vértanúk I. kötet. Szerk.: Katona Tamás. Bp., 1983. 154.

³² Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp., 1988. 424.

³³ Kedves 58.

³⁴ Bona 1988. 192.

nemzetőrtábor főhadbírája volt. Világosig követte Görgeit: a fegyverletételig a feldunai, illetve a VII. hadtest századosi fokozatban szolgáló főhadbírájaként.

*Berzáczy Antal*³⁵ 1827-ben, polgári szülők gyermekeként látta meg a napvilágot Nagyszombatban. 1845-től a 9. (Miklós) huszárezredben volt hadfi. 1848 október elején hadnagy-, decembertől főhadnagy-, 1849. áprilisától pedig alszázadosként tevékenykedett alakulatánál, azaz egykor Mjk alárendeltségébe tartozhatott. A fegyverletétel után közlegényként besorozták a császári seregbe, ahonnan 1852-ben hadnagyként kilépett.

*Zambelly Lajos*³⁶ 1815-ben Szegeden született egy vagyontalan, olasz származású nemesi katonacsaládban. Az olmtüzi katonaiskola elvégzése után 1832-től hadfi, majd 1844-től alszázados lett a 4., Sándor orosz nagyhercegről elnevezett, huszárezredben. Pályájának kezdete a honvédseregben megegyezik Mjkéval: szeptembertől részt vett a Jellačić elleni harcokban. Október elsejétől főszázadossá nevezték ki. 1849. február 11-én már őrnagy és dandárparancsnok. Április 8-án 3. osztályú érdemjelet kapott. Április 12. és június 20. között a Poeltenberg-vezette VII. hadtest vezérkari főnöki szerepét látta el, immár alezredesként. Május 25-én számfeletti ezredesnek nevezték ki ezredében, s július közepétől, némi szabadság után, a Baján szerveződő dandár parancsnoki teendőit látta el. Augusztus 4-én tért vissza Görgeihez, s amíg Poeltenberg az oroszokkal tárgyal, ő lett a VII. hadtest megbízott parancsnoka. Arról volt még nevezetes, hogy az augusztus 11-én délután tartott aradi haditanácsban ő javasolta azt, miszerint Görgei ne az oroszok, hanem az osztrákok előtt tegye le a fegyvert. A fegyverletétel után 8 év várfogságot róttak ki rá, de 1851-ben szabadon engedték. 1864-ben az Almásy-mozgalomban való részvételéért viszont immár 14 évnyi várfogsággal sújtották. A kiegyezéskor kiszabadult, s utána fegyverházigazgató lett Vácott.

*Ernst Poelt von Poltenberg*³⁷ lovag, a szabadságharc osztrák származású tábornoka, 1814-ben Bécsben született, nagybirtokos, nemesi családban. Jogot végzett. 1829 óta hadfi volt a 7. vértesezredben. 1844-ben már a 4. (Sándor) huszárezred kötelékében találjuk, alszázadosi rendfokozattal. Ezredét követve vállalt szerepet a magyar szabadságharcban. Szeptemberben Jellačić ellen vonult. Október végén őrnaggyá, december elsejétől alezredessé léptették elő. A feldunai hadtest váci átszervezése során, 1849. január 5-én ezrede parancsnokaként dandárparancsnoki megbízást kapott Görgeitől. Február közepén már hadosztályparancsnok, s a trónfosztás kimondása miatt leköszönő *Gáspár* tábornoktól április 26-án átvette az eredetileg Görgei által vezetett feldunai-hadtestből kialakított VII. hadtest parancsnokságát. Ezt rövidesen követte ezredesi, majd július 7-én tábornoki kinevezése. Vitézül megállta a helyét mind az osztrákokkal (Verpelét, Nagysalló, Győr, Komárom), mind az oroszokkal (Miskolc körül) szemben folytatott harcokban. Augusztus 8-9. között ő vezette a kormány megbízásából az oroszokkal tárgyaló delegációt. *Haynau* Aradon kötél általi halálra ítélte.

³⁵ Bona 1988. 115.

³⁶ Bona 1987. 340.; *Hermann Robert*: Mindig az első között. Bp., 1998. 59., 108.; *Görgey* 424.

³⁷ Bona 1987. 268.; *Kedves* 55.; *Hermann* 15., 24., 34., 42., 44., 49., 58., 66., 77-79., 85., 92., 97-99., 109-111.,

3. A hagyaték

a) készpénz:

Osztrák pénzben: 56 forint 14 krajcár. Ez 1848 nyaráról maradhatott nála³⁸, amikor még a császár szolgálatában állt. Ez nem nagy összeg, ha azt vesszük, hogy egy százados havi fizetése kb. 77-146 forintot tett ki.³⁹

Kossuth-bankóban: 1454 forint 30 krajcár, s ezen felül két katonatisztbajtársa együttesen ezer forintra rúgó adóssággal tartozott neki. Ezeket a tételeket ekkor már nem számíthatjuk a vagyonához, hiszen a Kossuth-bankókat a megszálló csapatok nem ismerték el törvényes fizetési eszközként. Pár nappal később az osztrák hatóságok elrendelték ellenszolgáltatás nélküli beszolgáltatásukat, s megsemmisítésre kerültek. Még a rejtegetésük is bűnnek számított.

Szerepeltetésük mégis tanulságos lehet, hiszen rávilágít, hogy egy katonatiszt mennyit tudott megtakarítani a magyar kormánynak teljesített kb. egyéves szolgálata alatt.⁴⁰ Ebben az összefüggésben az is érdekes adat, hogy volt olyan ezredes és őrnagy, aki nemcsak, hogy 500 forintos adósságot csinált, de azt a harcok végéig sem tudta törleszteni.

A honvédség toborzásánál közzétett felhívás szerint egy századosnak 80, egy őrnagynak 130 forint járt havonta.⁴¹ Eszerint Mjknek csak alig több, mint ezer forintot kellett volna kapnia - ám ennek több, mint a kétszerese volt nála. Ez meglehetősen nagy összeget jelentett, hisz pl. Gyulán a Kossuth-bankók beszolgáltatásakor a város kasszájában is csak 4000 forint volt, s a leggazdagabb kereskedő is csupán 9853 forintot adott le.⁴²

b) nemesfém:

Harminchét darab aranypénzzel, egy jeggyűrűvel, egy hengeralakú arany órával, egy arany pecsétnyomóval, egy arany kardkötővel rendelkezett. Ezüsből volt két pár ingombja, egy kávéskanala és egy evőkanala. Volt még egy pecsétgyűrűje is, melynek ugyan nem nevezték meg az anyagát, de talán nem tévedünk nagyot, ha ezt is a nemesfémek között szerepeltetjük.

c) fegyverzet:

Mindössze két kard, a típusuk megjelölése nélkül. Pisztolyról nem szóltak. Ez azért is érdekes, mert a huszártiszteknek kettő is járt, s Mjk felszerelési tárgyai közt is találunk gyutacs-tartót és tölténytáskát. Tehát neki is kellett, hogy legyenek pisztolyai. Elképzelhető, hogy még a halála előtt eladta, vagy elajándékozta őket.

³⁸ Dutka Tivadar emlékirata azonban beszámol róla, hogy augusztus 12-én a főhadiszálláson szolgáló tisztnek Görgői megengedte, hogy fejénként 50 forintot beváltssanak osztrák húszasra, akár ebből is származhatott némi pénz: *Pelyach István*: Egy korszakzáró és áru- - mítosz teremtő fegyverletétel. In: *Aetas* 1992/1-2. 168.

³⁹ *Bencze László*: A Habsburg-birodalom katonai rendszere. In.: *A szabadságharc katonai története*. Bp., 1998. 20.

⁴⁰ persze nem tudhatjuk, hogy hazulról kaphatott-e zsoldkiegészítést, vagy éppen ő nem küldött-e haza pénzt a szolgálata alatt.

⁴¹ *Pesti Hírlap* 1848. május 7.

⁴² *Scherer Ferenc*: Gyula város története II. kötet. Gyula, 1938. 61.: lehetséges persze az is, hogy nem szolgáltaták be az összes pénzüket

d) katonaruha:

A huszároknak igen díszes és színes, sok darabból álló katonaruhája volt. Voltak külön ünnepi alkalmakkor viselendő tiszt ruhadarabok is. A 9. huszárezrednél a sötétzöld mente, buzérvörös⁴³ nadrág volt rendszeresítve fekete csáköval és sárga gombokkal, arany zsinórzattal. Egy huszártiszt ruházatához hozzátartozott a fekete, sarkantyús bőrcsizma, a vitézkötéses nadrág ünnepi, s a sötétszürke, durvább posztóból készült lovaglónadrág hétköznapi viseletre. A tisztek emellett nyáron vászonpantallót is hordhattak. A dolmány⁴⁴ és a mente⁴⁵ inkább ünnepi alkalmakra szolgált, helyette a spencert és a csurapét viselték fekete nyakkendővel. Bő, ujjatlan huszárköpeny takarta viseletüket. Csákö helyett, melyet meneteknél és csatában viaszosvászon huzattal fedtek, szívesebben hordták a sötétszürke tábori sapkát. A viselethez tartozott még a kesztyű, a vörös bagariabőr⁴⁶ készült tarsolszj és kardcsatlék, az aranyaszománttal borított, hímzett hadijelvényel díszített tarsoly, s a szolgálati jelvény szerepét is betöltő vállszijas tölténytáska.⁴⁷

Ezekből megtaláljuk a hagyatéki leltárban a fehér köpönyeget gallérral, a csurapét, két spencert, egy tiszt övet, tábori tarsolyt, kesztyűből több nyarit és egy télit, egy csomó arany sujtást, tölténytáskát, valamint három pár sarkantyús csizmát. Az nem derül ki, hogy a négy nyári nadrág és a téli nadrág a katonaviselet része volt-e, de ez valószínűnek tűnik, mivel a felsorolásban szereplő többi nadrág nem egyezik meg az ezred színeivel.⁴⁸

Érdekesebb az összevetésben az, hogy mi hiányzik a tiszt ruhátárból. Nem tűntet fel például az összeírás dolmányt és mentét, tehát az ünnepi egyenruha hiányzik. Ugyanez a helyzet a fejfedőkkel és a nyakkendővel. A díszes tarsoly helyett is csak egy táborit találtak nála. Vajon hova lehetett a díszegyenruhája?

Ennek hiányát magyarázhatnánk azzal is, hogy a harcok folyamán nem volt ideje beszerezni. De tekintve, hogy a szabadságharc utolsó hónapjaiban hivatali szolgálatot teljesített, ez aligha lehet kielégítő magyarázat. Csáköra (s mint fentebb láttuk: pisztolyokra) egyébként is szüksége lehetett, s az előbbieket folytán azt is kizárhatjuk, hogy harcban vesztette el ezeket. Akkor hova lehettek?

Több magyarázat is kínálkozik. Mivel a huszárvisolet legdíszesebb, legértékesebb részéről van szó, minden bizonnyal ezek voltak a legkelendőbbek is. Ennélfogva az elajándékozásuk is szóba jöhet: akár a tisztjeinkkel meglehetősen barátságos viszonyt ápoló oroszok kérhettek ilyet némi "szuvenír" gyanánt, de élelem fejében is elcserélhette a helybeliekkel. Valószínűbb azonban, hogy a fegyverletételt követően eladásra kerültek, s lehet, hogy az említett készpénztöbblet éppen ezek árából származik. Persze az sem lehetetlen, hogy valaki a haldokló huszártól, még a leltár felvétele előtt, egyszerűen eltulajdonította őket. Végezetül azt sem zárhatjuk ki, hogy díszegyenruhájában került eltemetésre.

⁴³ a vörös festőgyökér (puzsér) gyökeréből és tőkéjéből nyert festék színe: *Barczy-Somogyi* 239.

⁴⁴ derékig érő, magyaros ruhadarab sűrű zsinórzattal, három függőleges gombsorában egyenként 15-17 gombbal, melyet fekete zsinóröv egészített ki: *Kedves* 30.

⁴⁵ szintén sűrű zsinórzású, fehér báránnyal bélelt, fekete prémmel szegélyezett ruhadarab - télen praktikus volt, de nyáron is kellett hordani: a ball vállon, panyókára vetve: *Kedves* 30.

⁴⁶ a cserzés folyamán vörösre festett tehénbőr: *Barczy-Somogyi* 239.

⁴⁷ *Barczy-Somogyi* 44-50.; *Kedves* 30-32.

⁴⁸ ez sem mindig mérvadó, hisz pl. a 9. huszárezred egyik főhadnagya, gr. Batthyány László zöld atillát viselt, lábán combközépig érő bőrcsizmával, fején pedig fekete strucctollas pörgekalappal: *Barczy-Somogyi* 59.

A tiszt "iroda" felszereléséhez tartozott a távcső börtokkal, Magyarország térképe, tíz kötet gyakorlati rendszabály és a tintatartó is, a már jelzett pecsétnyomóval egyetemben.

e) civil viselet:

Nem tudjuk pontosan, mit jelentett a fekete schwall, de volt egy téli változata is. Őrnagyunk téli ruhatárát gazdagította továbbá egy szürke posztó bunda, egy ujjas mellény, egy pár téli harisnya és két ing is. Több nadrágja szerepel a leltárban: egy sárga és egy fekete szarvas bőrből, valamint fekete posztóból, melynek egy részét bőr borította.⁴⁹

Az alsóruházatát tizenégy ing, tizenkét alsó nadrág - köztük egy sárga szarvasbőrből -, valamint tizenöt pár harinya képezte. Ezeken kívül egy komplett hálóruga, egy pár lakkcipő és öt selyem zsebkendő tartozott még a ruhatárába.

Mosdó és borotválkozó eszközeit egy szőrtarisznyában tartotta, valószínűleg a hat törülközőjével együtt. Az úti börtáskájában, vagy a kézitáskájában helyezhette el vörös bőr levéltárcáját és a szivartárcáját is. A kéziszereket a köpenyzsákban tartotta. Az étkezészetéhez tartozott az ezüst evőeszközökön kívül egy pár pakfong kés és villa, s volt egy pakfong fésűje is. A ruhásszekrény szerepét a "pakoló bőrszak" töltötte be. A pakolást ezen kívül egy pokróc is segítette, a másikat ágyazáshoz lehetett használni. Mindezt a felszerelést egy magyar, vas tengelyű kocsira rakta, melyet ponyvatető fedett az időjárás viszontagságai ellen.

f) lovak és szerszámzatuk:

Két hátslova volt: egy világossárga, 7 éves kanca és egy 8 éves, világos, herélt pejló. A kocsit két 5 éves seregélyszürke ló vontatta.⁵⁰

Az összeírásból úgy tűnik, hogy két hátslova közül csak egynek volt teljes a felszereltsége, míg a két kocsislovához három lószerszám is a rendelkezésére állt. Egyik hátslovához huszár nyeret használt a szükséges szerszámokkal, a másikkal angol nyerge volt. Volt egy nyeregbundája arany paszománttal, és egy anélkül. Lópokrócból hattal is rendelkezett, viszont egész lőtakarója gyajjú szövetből csupán egy akadt.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy forrásunk részletes képet nyújt arról, hogy egy átlagos tiszt mit tartott magánál a szabadságharc hadjáratai során. Segítségünkre van abban, hogy az eddigieknél árnyaltabb képet kapjunk anyagi viszonyairól éppen úgy, mint a magával cipelt málha mennyiségéről és nagyságáról egy egyedülálló tiszt esetében.⁵¹

Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az Aradra szállított foglyoktól az osztrákok minden ingóságukat elszedték, így forrásunk azt is megvilágíthatja, hogy mekkora vagyontól kellett egy-egy honvédtisztnak búcsút vennie.

Végezetül a hagyatéknémi bepillantást enged a már fogságban tartott hadsereg szervezettségére. A már idézett *Dutka* szerint "A főhadiszállás annyiban maradt organizálva,

⁴⁹ ez utóbbi csak annyiban tért el a lovaglónadrágtól, hogy nem szürke volt: *Kedves* 30.

⁵⁰ *Degré* 288.: Gyula és Arad között egy kocsis loért 200 forintot, egy jó háts loért viszont az osztrákok Aradon 100 aranyat is ígértek.

⁵¹ sok tiszt ugyanígy feleségével, szeretőjével együtt utazott, ami természetesen tetemesen megnövelte málhájuk nagyságát.

hogy a parancsolatok Molnár⁵² ezredes kezeibe jutottak.”⁵³ Az egyes hadtestek felett megmaradt parancsnokuk hatásköre, ezért intézkedhetett Poeltenberg tábornok a fenti ügyben. Azt is láthatjuk egyúttal, hogy az ezredüktől elkerült törzstisztek visszatértek ezredükhöz a fegyverletétel után, különben Mjk nem tartozott volna Poeltenberg hatáskörébe. Kiderül továbbá, hogy egy-egy ilyen hagyatéki leltárnál a hadtest főhadbírójának kellett jelen lenni az elhunyt egyik bajtársával, s egy nála magasabb rangú törzstiszt hitelesítette az eljárást.

Bequest of Mjk József hussar major

– Németh Csaba –

Résumé

On 13. August 1849. in Világos only the men staff of Hungarian Army had been arms laid down by commander of czar troops. Officers might keep their side-arms and movable property. For quasi 1400 soldiers a big prison camp was set temporarily between Sarkad and Kőtegyán, but some officers got accommodation in Sarkad, among them also the officers involved in our source. The unhealthy circumstances of accommodation hurried spreading cholera, also our hero was falled victim into that.

Mjk József major, who was a "gentle, good person and hearty soldier", was born in 1812 in Nagyvárad as a descendant of an unpropertied Austrian noble ancestry family. He served as common soldier since 1830, and as a vicecaptain since 1847 in the hussarregiment No 9. named after Miklós the First, Russian czar. Since September 1848 he participated in fightings against Jellačić. From 1. Oktober he became chief captain and from March of 1849 he served as assistant of Görgei Artúr General in a major position. From May he worked for Infantry Department of Ministry of Defence. He died in 18. August, 1849, in Sarkad on cholera.

The mentioned source gives a detailed picture about his personal property: enumerates his cash, weapons, clothes and other personal articles. We can know what an avarage officier could keep in his possession during campaigns of independence war. We can get shaded picture about both his financial relations and about quantity and size of kit lugged along in case of a single officier.

(Translated by Schäferné Beke Katalin)

---

⁵² Molnár Ferdinánd (1802-1839). Vagyontalan, nemesi származású. kilépett főhadnagy. 1848 júniusától a 3. honvédszászlóalj főhadnagya. Szeptembertől százados, novembertől őrnagy. 1849. februárjában Dembinski altábornagy szárnysegéde. Márciustól alezredes. Budavár bevételénél 2. osztályú érdemjelet szerez. Júniustól ezredes, a HM elnöki osztályának vezetője.

⁵³ *Pelyach* 171.